

PAPER DETAILS

TITLE: Diyanet Isleri Baskanliginca Yurt Disinda Görevlendirilen Din Görevlilerinin Hadîs Bilgi ve Kültürü Üzerine Bir Arastirma

AUTHORS: Hasan YERKAZAN

PAGES: 165-197

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/378475>

DIYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞINCA YURT DIŞINDA GÖREVLENDİRİLEN DİN GÖREVLİLERİNİN HADİS BİLGİ VE KÜLTÜRÜ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Gönderim Tarihi: 26.04.2017

Kabul Tarihi: 18.09.2017

Makale Türü: Araştırma Makalesi

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0001-8673-0546>

Hasan YERKAZAN*

Öz

Bu makalede, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yurt dışında görevlendirdiği din görevlilerinin hadîs bilgi seviyelerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada betimsel tarama modeli; veri toplama aracı olarak da anket formu kullanılmıştır. Araştırmanın kapsamında toplamda 105 görevliye ulaşılmıştır. Araştırmada elde edilen veriler frekans, yüzde gibi tanımlayıcı istatistiklerden yararlanılarak değerlendirilmiştir. Araştırma sonunda katılımcıların büyük bir çoğunluğunun hadîs kaynakları, kaynağı açısından hadîsler, hadîslerin sıhhat değeri, bilgi değeri açısından hadîs, hadîs ilimleri, hadîsin ve rivâyetin yapısı gibi konularda yeterli bilgi seviyesine sahip olduğu, bir kısmının ise bu konuda yeterli bilgi birikimine sahip olmadığı görülmüştür. Araştırma sonuçlarından hareketle yurt dışında istihdam edilecek din görevlilerinin hadîs ilimlerinde daha donanımlı olabilmeleri için bazı öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Hadîs, Sünnet, Hadîs İlimleri, Din Görevlisi, Diyanet İşleri Başkanlığı.

A Research on the Hadith Knowledge and Culture of the Religious Officials Appointed by Presidency of Religious Affairs Serving Abroad

Abstract

This article aims to determine the level of hadith knowledge of the religious officials appointed by the Presidency of Religious Affairs serving abroad. The descriptive scanning method was used in the research. A total of 105 officials were contacted in the scope of the study. The data obtained in the study was derived from the descriptive statistics method such as frequency and percentage. Although most of the participants appear to have a sufficient level

* Yrd. Doç. Dr., Amasya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslâm Bilimleri Bölümü.
Assistant Professor, Amasya University, Faculty of Theology, Department of Basic
Islamic Sciences. Amasya/Turkey (hasanyerkazan@gmail.com).

of knowledge in terms of the sources, soundness, informative value and, the structure of the narration and the hadith, it was determined that there were some who did not have the required knowledge on this topic. Based on the results of the research, some suggestions have been made for the religious officials who will be employed abroad to be more equipped in hadith sciences.

Keywords: Hadith, Sunnah, Hadith Sciences, Religious Official, Presidency of Religious Affairs.

Giriş

Diyanet İşleri Başkanlığı, İslâm dininin inançları, ibadet ve ahlâk esasları ile ilgili işleri yürütmek, din konusunda toplumu aydınlatmak ve ibadet yerlerini yönetmek üzere kurulmuş bir teşkilattır. Başkanlık, merkez teşkilatı, taşra teşkilatı ve yurt dışı teşkilatından oluşmaktadır.¹

Diyanet İşleri Başkanlığı yurt dışındaki hizmetlerini Türkiye'den yurt dışına gönderilen personeli ile gerçekleştirmektedir. Belli bir sınav sürecinden sonra başarılı olan ve görevlendirilme şartlarını yerine getiren personel yurt dışında istihdam edilmektedir. Başkanlık yurt dışında iki statüde personel istihdam etmektedir. Birincisi diplomat statüsünde olup din hizmetleri müşavirliği, ataşe ve koordinatörlüğü; ikincisi ise din görevliliğidir.²

Din görevlisi olarak yurt dışında görevlendirmeler kısa ve uzun süreli olmak üzere iki türlüdür. Kısa süreli olarak yurt dışında görevlendirme en fazla iki yıl, uzun süreli görevlendirme ise en fazla beş yıla kadar yapılmaktadır.

Yurt dışında görevlendirilecek din görevlilerinde aşağıdaki genel şartlar aranmaktadır:³

1. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak,
2. Başkanlık teşkilatında 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 4/A maddesine göre kadrolu devlet memuru olarak çalışıyor olmak,
3. 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 48 inci maddesinin (A) bendinin 5 inci fıkrasında sayılan suçlardan hükümlü bulunmamak,

¹ Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun, erişim 24 Temmuz 2017, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.633.pdf>.

² Bkz. Diyanet İşleri Başkanlığı Yurt Dışı Teşkilatına Sürekli Görevle Atanacak Personel Hakkında Yönetmelik, erişim 24 Temmuz 2017, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/04/20130430-5.htm>.

³ Yurtdışı Uzun Süreli Bay/Bayan Din Görevlisi Sınav Duyurusu, erişim 25 Temmuz 2017, www2.diyanet.gov.tr/DisIliskilerGenelMudurlugu/Sayfalar/HaberDetay.aspx?rid=89&lst=DuyurularListesi.

4. Memurlukta adaylığı kaldırılmış olmak,
5. 14.02.2005 tarihinden sonra uyarma ve kınama cezaları hariç disiplin cezası almamış olmak,
6. Askerlik hizmetini yapmış olmak veya askerlik hizmetinden muaf tutulmuş olmak (Tecilli olmamak),
7. En az iki yıllık dinî yükseköğrenim mezunu olmak,
8. Müracaat tarihinin son günü itibariyle; lisansüstü diploması olanlar, 4 yıllık dinî yükseköğrenim mezunları ve İlahiyat Meslek Yüksek Okulu, A.Ö.F. İlahiyat Ön Lisans programı mezunları için 5 yıl (657 sayılı DMK'nın 4. maddesine göre sözleşmeli statüde çalışılan süreler ile vekil imam hatiplik, müezzin-kayyımlik ve Kur'an kursu öğreticiliğinde geçen süreler dâhil) fiili olarak, (askerlikte ve ücretsiz izinde geçen süreler hariç) görev yapmış olmak,
9. Başvurunun son günü itibariyle fiilen son 3 (üç) yıldır Başkanlık teşkilatında çalışıyor olmak, (Başka kurumdan Başkanlığımıza geçenler için),
10. MBSTS'nin⁴ yurtdışı puanından ABD, Avrupa Ülkeleri, Avustralya, Japonya ve Kanada ülkelerinde görevlendirilmek için en az 70 (yetmiş); Türk Cumhuriyetleri ile Türk ve Müslüman Topluluklarının bulundukları ülkeler için ise en az 60 (altmış) ve üzeri puan almış olmak,
11. Başvuru yapanlar arasından en yüksek puandan başlanılarak, ilan edilen görevli sayısının iki katı aday sınava çağrılacaktır. Puan sıralamasına göre çağrılan son adayın puanı ile aynı puanı almış olan diğer başvuru sahipleri de sınava çağrılacaktır,
12. İl müftü yardımcısı, ilçe müftüsü, şube müdürü, murakıp, ayniyat saymanı, teberrukat saymanı ve şef kadrolarında görev yapan

⁴ MBSTS (Mesleki Bilgiler Seviye Tespit Sınavı): Diyanet İşleri Başkanlığı ilgili mevzuatı uyarınca; Cami görevlilerinin görev yeri değişikliği, Başkanlık personelinden başka unvanlarda görev yapmakta iken Kur'an kursu öğreticisi, imam-hatip veya müezzin-kayyım unvanlarına müktesebi olanlar için naklen, müktesebi olmayanlar için ilk defa naklen atamaları, kariyer unvanları basamaklarında yükselmeler, yurtdışı ile hac ve umre hizmetlerinde (hac ve umre hizmetleri için Müftü, Vaiz ve Eğitim Görevlileri hariç) din görevlisi görevlendirmeleri, için Başkanlıkça yapılacak sınavlara katılmak isteyen Başkanlık personeline yönelik (4/B statüsünde çalışan sözleşmeli personel dâhil) yapılan sınavdır. Mesleki Bilgiler Seviye Tespit Sınavı (MBSTS) tek grup halinde yapılır. Sınavda 80 soru sorulur. Her bir soru 1.25 puan değerindedir. Sınav konuları ise dini ve mesleki bilgiler, Başkanlığın hizmetleri ve faaliyet alanları ve genel kültürdür. Bkz. Diyanet İşleri Başkanlığı Sınav Yönetmeliği, erişim 24 Temmuz 2017, <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.15433&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch>.

personelin, yurtdışında görevlendirilmeleri halinde müktesseplerine uygun başka bir göreve atanmayı kabul etmeleri,

13. (A) ve (B) grubu camilerde görev yapan imam-hatip ve müezzin-kayyımların, yurtdışında görevlendirilmeleri halinde yurtdışına gitmeden diğer grup camilere atanmayı kabul etmeleri,

14. Başvurunun son gününden itibaren 6 (altı) aydan daha uzun süreli herhangi bir kursa kursiyer olarak katılmak üzere sınava girmiş veya planlanmış olmamak,

15. Bakanlıklararası Ortak Kültür Komisyonu Kararı ile personel yurtdışında en çok iki kez görevlendirilebilir. Aynı personelin ikinci kez yurtdışında görevlendirilebilmesi için, daha önceki yurtdışı görevini başarılı olarak tamamlamış ve yurtiçi görevine başlamasından itibaren en az 2 yıl çalışmış olması şarttır,

16. Başkanlığımız bünyesinde Din Hizmetleri veya Genel İdare Hizmetleri Sınıfında yer alan kadrolarda fiilen çalışıyor olmak,

17. Görevini yapmasına engel olabilecek vücut ve akıl hastalığı veya vücut sakatlığı ile özürlü bulunmamak,

18. Hizmetin gerektirdiği temsil yeteneğine sahip olmak,

19. Yurtdışında görevlendirilmesine bir engeli bulunmamak,

20. Yapılacak sınavlarda başarılı olmak.

Yukarıda belirtilen şartlara haiz olan kimseler yurt dışı mesleki yeterlilik sınavına girebilmektedir. Din görevlilerine yönelik yapılan mesleki yeterlilik sınavında aşağıda yer alan konularda bilgi ve becerileri ölçülmeye çalışılmaktadır:⁵

1. Kur'ân-ı Kerim (Tecvid kuralları ve uygulaması, mahâric-i hurûf, ezber olarak Yâsin, Mülk, Fetih, Hucurât, Rahmân sûreleri ve Amme cüzü),

3. Temel dini bilgiler (Kur'ân-ı Kerim'in ana konuları, meâl, *Kur'ân Yolu* Tefsiri, tefsir ve hadîs usulü, hadîs, İslâm ilmihali, İslâm dininin temel kaynakları, güncel dini meseleler, Peygamberimizin hayatı, İslâm medeniyeti ve düşünce tarihi),

3. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yapısı ve hizmet alanları, Başkanlık yayınları, yaşayan dünya dinleri, dinler ve kültürlerarası ilişkiler, hitabet, din hizmetlerinde iletişim ve halkla ilişkiler, Avrupa ve Avrasya

⁵ Yurtdışı Uzun Süreli Bay/Bayan Din Görevlisi Sınav Duyurusu, erişim 25 Temmuz 2017, www2.diyanet.gov.tr/DisIliskilerGenelMudurlugu/Sayfalar/HaberDetay.aspx?rid=89&lst=DuyurularListesi.

coğrafyası ile Müslüman ülke ve topluluklarının güncel siyasî ve sosyo-kültürel yapısı, millî tarih, coğrafya ve genel kültür.

Uzun süreli olarak yurt dışında görevlendirilecek olan personel mesleki ehliyet sınavında başarılı olduğu takdirde, Bakanlıklar Arası Ortak Kültür Komisyonunca Yurtdışı Temsil ve Yeterlik Mülakatına alınmaktadır. Bu mülakatta da başarılı olan kişiler, yurt dışında din görevlisi olarak istihdam edilmektedir. Bakanlıklar Arası Ortak Kültür Komisyonu, Dışişleri Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluğu Başkanlığı ve Diyanet İşleri Başkanlığı'ndan birer temsilci ile oluşmaktadır. Bakanlıklar Arası Ortak Kültür Komisyonu'nun yaptığı sınavda, mesleki ehliyet sınavında başarılı olan görevlilerin mülakat yöntemi ile genel kültür seviyelerine bakılmaktadır. Kısa süreli olarak yurt dışında görevlendirilecek personelin Bakanlıklar Arası Ortak Kültür Komisyonunca yapılan yurtdışı temsil ve yeterlik mülakatına girmeleri gerekmektedir.⁶

Yukarıda da belirtildiği gibi uzun süreli yurt dışında görevlendirilecek personel, gerekli şartları yerine getirdikten ve söz konusu üç sınavda (MBSTS, Mesleki Ehliyet Sınavı ve Bakanlıklar Arası Ortak Kültür Komisyonu Mülakatı) başarılı olduktan sonra yurt dışında görevlendirilmektedir.

A. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Araştırmanın temel amacı; toplumu dinî konularda bilgilendirmek, irşat ve rehberlik hizmeti sunmak üzere Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yurt dışında istihdam edilen din görevlilerinin hadîs bilgi ve kültürünü tespit etmek ve değerlendirmektir.

Din görevlilerinin hadîs bilgisini ölçmek amacıyla birçok araştırma yapılmıştır.⁷ Bu çalışmalarda yurt içinde görev yapan din görevlilerinin

⁶ Bkz. Bakanlıklar Arası Ortak Kültür Komisyonunun Çalışma Esas ve Usulleri ile Bu Komisyon Tarafından Yurtdışında Görevlendirilecek Personelin Nitelikleri ile Hak ve Yükümlülüklerinin Belirlenmesine İlişkin Karar (5/6/2003-2003/5753), erişim 15 Aralık 2016, bkz. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2003/07/20030703.htm#7>.

⁷ Din görevlilerinin hadîs bilgilerini ölçmeye yönelik yapılan akademik çalışmalar şöyledir: Recep Yılmaz, "Din Görevlilerinin Hadîs Birikim Seviyeleri Üzerine Tecrübi Bir Araştırma" (Yüksek Lisans tezi, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1994); Mehmet Bilen, "T. C. Diyanet İşleri Başkanlığı'na Bağlı Camilerde Görev Yapan İmamların Hadîs Bilgilerinin Mahiyeti Üzerine Tecrübî Bir Araştırma (Ankara, Şırnak Örnekleme)" (Yüksek Lisans tezi, Ankara Üniversitesi

âyet, hadîs, mevzû rivâyet ve atasözlerinden oluşan ifadeler arasındaki farkı ve hadîs ile ilgili kaynakları ne ölçüde bildikleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu çalışma ise, belli bir sınav ve eğitim sürecinden geçerek yurt dışında görevlendirilen kişilerin hadîs bilgi ve kültürünü ortaya koyması yönüyle farklılık arz etmektedir.

Araştırma neticesinde elde edilen verilerin, Mesleki Bilgiler Seviye Tespit Sınavı (MBSTS), Yurt Dışı Din Görevlisi Mesleki Ehliyet Sınavı ve sözlü mülakat gibi personel seçimi sürecine; yurt dışı görev öncesi hazırlayıcı eğitim seminerlerinin müfredatının zenginleştirilmesine katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

B. Yöntem

Araştırmada betimsel tarama modeli; veri toplama aracı olarak da anket formu kullanılmıştır. Araştırmanın evreni yurt dışında uzun süreli din görevlisi olarak görevlendirme aşamalarını başarı ile tamamlamış personelden oluşmaktadır. Bu kapsamda araştırmanın örneklemini, yurt dışında görevlendirilecek din görevlileri oluşturmaktadır. Bu görevlilerden 120 kişiye anket formu gönderilmiş fakat 105 katılımcıdan dönüt alınmıştır. Araştırmada elde edilen veriler frekans ve yüzde gibi tanımlayıcı istatistikler kullanılarak değerlendirilmiştir.

C. Bulgular ve Yorumlar

C.1. Din Görevlilerinin Kişisel Bilgileri

C.1.1. Yaş ve Hizmet Yılı

Tablo-1: Din Görevlilerinin Yaşlarına Göre Dağılımı

Yaş Bilgileri	Sayı
En Düşük	28
En Büyük	53
Yaş Ortalaması	38,5
Toplam	105

İlahiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1996); Ahmet Gür, “Din Görevlilerinin Hadîs Bilgilerinin Mahiyeti Üzerine Bir Alan Araştırması (Niğde ve Mersin Örneği)” (Yüksek Lisans tezi, Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011); Mehmet Bilen, “Din Görevlilerinin Hadîs Bilgileri Üzerine”, *İslâmî İlimler Dergisi*, 2/2 (2007).

Tablo-1’de görüldüğü gibi anket çalışmasına katılan 105 din görevlisinin yaşları 28 ile 53 arasında değişmekte olup ortalama yaş % 38,5’dir.

C.1.2. Hizmet Süreleri

Tablo-2: Din Görevlilerinin Hizmet Sürelerine Göre Dağılımı

Görev Yılı	Sayı
En Düşük Hizmet Süresi	5 yıl
En Uzun Hizmet Süresi	33 yıl
Ortalama	14,23 yıl
Toplam Kişi	105

Tablo-2’de yer alan verilere göre, din görevlilerinin hizmet süresi en az 5, en çok 33 yıl olarak tespit edilmiştir. Ortalama hizmet süresi ise 14,23 yıldır. Bu verilere göre, yurt dışında görevlendirilecek din görevlileri belli bir yaş olgunluğunda ve yeterli mesleki tecrübeye sahip olarak yurt dışına gönderilmektedir.

C.1.3. Din Görevlilerinin Tahsil Durumu

Tablo-3: Din Görevlilerinin Tahsil Durumlarına Göre Dağılımı

Mezun Olunan Okul	Sayı	Yüzde
Yüksek Lisans	7	6,67
İlahiyat	59	56,19
Ön Lisans	39	37,14
Toplam	105	100

Tablo-3’deki bilgilere göre ankete katılan 105 din görevlisinin % 6,67’sinin Yüksek lisans, % 56,19’unun İlahiyat ve % 37,14’ünün Ön lisans mezunu olduğu tespit edilmiştir. Bu verilere göre, din görevlilerinin büyük çoğunluğu İlahiyat Fakültesi mezunudur. Bu durum yurt dışı din hizmetlerinin verimliliği açısından büyük önem arz etmektedir.

C.1.4. Din Görevlilerinin Hadîs Kitapları/Hadîsler ile İlgili Makaleler Okuma Durumu

Kur’ân-ı Kerîm’den sonra İslâm’ın ikinci temel kaynağı olan sünnet/hadîs ile ilgili olarak din görevlilerine “Herhangi bir hadîs kitabı

ya da hadîsle ilgili makale vb. okudunuz mu?" şeklinde bir soru yöneltilmiştir. Verilen cevaplar tablo-4'de yer almaktadır.

Tablo-4: Din Görevlilerinin Hadîs İle İlgili Kitap/Makale

Okuma Durumu

Katılma Durumu	Sayı	Yüzde
Evet	71	67,6
Hayır	7	6,7
Kısmen	27	25,7
Toplam	105	100

"Herhangi bir hadîs kitabı ya da hadîsle ilgili makale vb. okudunuz mu?" şeklinde yöneltilen soruya din görevlilerinin % 67,6'sı evet, % 6,7'si hayır ve % 25,7'si kısmen cevabını vermiştir. Bu verilere göre, din görevlilerinin büyük bir kısmı hadîs kitabı veya hadîsle ilgili bir makale okuduğunu belirtmiştir. Çok az sayıda din görevlisi bu soruya hayır cevabı vermiştir.

C.1.5. Din Görevlilerinin Hadîs Usûlü İle İlgili Kitap ve Makale Okuma Durumu

Hadîs usûlü/hadîs ilimleri, hadîslerin doğru bir şekilde anlaşılmasını sağlamaktadır. Din hizmetleri ile iştigal eden kimselerin, hadîs ilimlerine gerekli ihtimamı göstermeleri gerekmektedir. Din görevlilerine "Herhangi bir hadîs usûlü kitabı ya da usûlle ilgili makale vb. okudunuz mu?" şeklinde bir soru yöneltilmiştir. Din görevlilerinin vermiş oldukları cevaplar tablo-5'de yer almaktadır

Tablo-5: Din Görevlilerinin Hadîs Usûlü İle İlgili

Kitap/Makale Okuma Durumu

Katılma Durumu	Sayı	Yüzde
Evet	65	61,9
Hayır	26	24,8
Kısmen	14	13,3
Toplam	105	100

Tablo-5'de yer alan verilere göre, "Herhangi bir hadîs usûlü kitabı ya da usûlle ilgili makale vb. okudunuz mu?" sorusuna din görevlilerinin % 61,9'u evet, % 24,8'i hayır, % 13,3'ü kısmen cevabını vermiştir. Bu verilere göre din görevlilerinin büyük bir kısmının hadîs

Diyanet İşleri Başkanlığınca Yurt Dışında Görevlendirilen Din Görevlilerinin Hadis Bilgi ve Kültürü Üzerine Bir Araştırma | 173

ilimlerine dair bir kitap okuduğu anlaşılmaktadır. 26 din görevlisinin bu soruya hayır cevabı vermesi ise oldukça düşündürücüdür.

C.2. Din Görevlilerinin Hadîs Bilgi ve Kültürü

Bu başlık altında yurt dışında görevlendirilecek din görevlilerinin sünnet/hadîs bilgisi ve hadîse yaklaşımları bazı sorular yöneltilerek tespit edilmeye çalışılmıştır. Sonuçlar din görevlilerinin sorulan sorulara katılma durumuna göre elde edilmiştir. Bazı sorular doğrudan bilgi seviyelerini ölçmeye yönelik iken, kimi sorularla din görevlilerinin hadîse/sünnete yaklaşımı tespit edilmeye çalışılmıştır.

C.2.1. Din Görevlilerine Göre Sünnet ve Hadîs

Sözlükte yol, gidişat, sîret, davranış ve model, hayat tarzı, hüküm, norm, kural gibi anlamlara gelen sünneti; hadîsçiler, fıkıhçılar, kelâmcılar ve usûlcüler farklı şekillerde tanımlamışlardır.⁸ Sünnet denilince ne anlaşıldığını ölçmek amacıyla din görevlilerine, “Sünnet, Rasûlullah (s.a.s.) Efendimizin takip edip uyguladığı dinî yol ve tutumlar ve bunları genel prensipler çerçevesi içinde ümmetine uygulamasını emrettiği söz ve fiillerdir.” şeklinde bir katılım sorusu yöneltilmiştir. Din görevlilerinin vermiş olduğu cevaplar tablo-6’da yer almaktadır.

Tablo-6: Din Görevlilerinin Sünnet Kavramı Hakkında Bilgi Durumu

Katılma Durumu	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	78	74,29
Katılıyorum	22	20,95
Katılmıyorum	3	2,86
Kesinlikle Katılmıyorum	1	0,95
Fikrim Yok	1	0,95
Toplam	105	100

Tablo-6’da da görüleceği üzere, “Sünnet, Rasûlullah (s.a.s.) Efendimizin takip edip uyguladığı dini yol ve tutumlar ve bunları genel prensipler çerçevesi içinde ümmetine uygulamasını emrettiği söz ve fiillerdir.” katılım sorusuna din görevlilerinin % 74,29’u kesinlikle katılıyorum, % 20,95’i katılıyorum, % 2,86’sı katılmıyorum, % 0,95’i

⁸ Muhammed Mustafa A’zamî, *Dirasetün fi’l-hadîsi’n-nebevî* (Beyrut: el-Mektebu’l-İslâmî, 1980), 1-2; Ahmet Yücel, *Hadîs Usûlü* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2012), 37.

kesinlikle katılmıyorum ve % 0,95'i fikrim yok cevabını vermiştir. Din görevlilerinin neredeyse tamamı sünnetin tanımının verildiği katılım sorusuna pozitif cevap vermiştir.

Bu bağlamda yine aynı şekilde din görevlilerinin yukarıda yer alan sünnet tanımından ne anladıklarını tespit etmek amacıyla “Peygamberimiz (s.a.s.)’in her hal, hareket ve davranışı sünnettir.” şeklinde bir katılım sorusu yöneltilmiştir. Din görevlilerinin vermiş olduğu cevaplar tablo-7’de yer almaktadır.

Tablo-7: Din Görevlilerinin Sünnetin Mahiyeti Hakkında Bilgi Durumu

Katılma Durumu	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	26	24,8
Katılıyorum	27	25,7
Katılmıyorum	33	31,4
Kesinlikle Katılmıyorum	18	17,1
Fikrim Yok	1	1
Toplam	105	100

“Peygamberimiz (s.a.s.)’in her hal, hareket ve davranışı sünnettir.” katılım sorusuna din görevlilerinin % 24,8’i kesinlikle katılıyorum, % 25,7’si katılıyorum, % 31,4’ü katılmıyorum, % 17,1’i kesinlikle katılmıyorum ve % 1’i fikrim yok cevabını vermiştir. Bu verilere göre, din görevlilerinin yarısından biraz fazlasının Peygamberimiz (s.a.s.)’in her hal, hareket ve davranışını sünnet olarak gördüğü anlaşılmaktadır.

Sünnet kavramının yanı sıra din görevlilerine “Hadîs, Peygamberimiz (s.a.s.)’e isnat edilen söz, fiil, sıfat ve Peygamberimizin sessiz kalarak onayladığı durumlardır.” şeklinde bir katılım sorusu yöneltilmiştir. Din görevlilerinin vermiş oldukları cevaplar tablo-8’de yer almaktadır.

Tablo-8: Din Görevlilerinin Hadîs Kavramı Hakkında Bilgi Durumu

Katılma Durumu	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	43	41
Katılıyorum	25	23,8
Katılmıyorum	18	17,1
Kesinlikle Katılmıyorum	15	14,3
Fikrim Yok	4	3,8
Toplam	105	100

“Hadîs, Peygamberimiz (s.a.s.)’e isnat edilen söz, fiil, sıfat ve peygamberimizin sessiz kalarak onayladığı durumlardır.” katılım sorusuna din görevlilerinin % 43’ü kesinlikle katılıyorum, % 23,8’i katılıyorum, % 17,1’i katılmıyorum, % 14,3’ü kesinlikle katılmıyorum ve % 3,8’i fikrim yok cevabını vermiştir. Bu verilere göre din görevlilerinin yaklaşık 3/5’ü hadîs hakkında bu tanımın doğru olduğunu düşünmektedir.

Aslında hadîs ve sünnet birbirlerinden farklı anlamda olan iki kavramdır.⁹ Ancak birbirinin yerine kullanıldığı da görülmektedir. Bu iki kavram ile ilgili din görevlilerinin görüşlerini tespit etmek amacıyla, “Hadîs ile sünnet arasında bir fark yoktur. Her hadîs sünnet, her sünnet de hadîstir.” şeklinde bir katılım sorusu yöneltilmiştir. Verilen cevaplar tablo-9’da yer almaktadır.

*Tablo-9: Din Görevlilerinin Sünnet ve Hadîs Kavramları
Arasındaki Fark Konusunda Bilgi Durumu*

Katılma Durumu	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	6	5,7
Katılıyorum	21	20
Katılmıyorum	59	56,2
Kesinlikle Katılmıyorum	19	18,1
Fikrim Yok	0	0
Toplam	105	100

“Hadîs ile sünnet arasında bir fark yoktur. Her hadîs sünnet, her sünnet de hadîstir.” katılım sorusuna din görevlilerinin % 5,7’si kesinlikle katılıyorum, % 20’si katılıyorum, % 56,2’si katılmıyorum ve % 18,1’i kesinlikle katılmıyorum cevabını vermiştir. Bu verilere göre, din görevlilerinin büyük bir kısmı sünnet ve hadîs kavramları arasında farklılık olduğunu düşünmektedir.

Deliller sıralamasında Kur’ân-ı Kerîm’den sonra gelen hadîsin bağlayıcılığı hususunda din görevlilerine “Kur’ân-ı Kerîm’de yer almadığı halde hadîslerde bildirilen emir ve yasaklar bağlayıcı değildir.” şeklinde bir katılım sorusu yöneltilmiştir. Verilen cevaplar tablo-10’da yer almaktadır.

⁹ Sünnet ve hadîs kavramları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Yücel, *Hadîs Usûlü*, 31-44.

Tablo-20: Din Görevlilerine Göre Hadîslerin Bağlayıcılığı

Katılma Durumu	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	2	1,9
Katılıyorum	1	1
Katılmıyorum	39	37,1
Kesinlikle Katılmıyorum	58	55,2
Fikrim Yok	5	4,8
Toplam	105	100

“Kur’ân-ı Kerîm’de yer almadığı halde hadîslerde bildirilen emir ve yasaklar bağlayıcı değildir.” katılım sorusuna din görevlilerinin % 1,9’u kesinlikle katılıyorum, % 1’i katılıyorum, % 37,1’i katılmıyorum, % 55,2’si kesinlikle katılmıyorum ve % 4,8’i fikrim yok cevabını vermiştir. Bu verilere göre din görevlilerinin büyük bir çoğunluğu hadîslerde bildirilen emir ve yasakların bağlayıcı olduğunu düşünmektedir.

Sünnete koşulsuz uyma hususunda din görevlilerine “Sebebin hususiliği hükmün umumiliğine mâni değildir.”¹⁰ kaidesi gereğince Hz. Peygamber’in bir hadîsi niçin söylediğini bilmeden de o hadîsten hüküm çıkarılabilir.” şeklinde bir katılım sorusu yöneltilmiştir. Din görevlilerinin vermiş oldukları cevaplar tablo-11’de yer almaktadır.

Tablo-11: Din Görevlilerinin Hadîsin Mahiyeti Hakkında Bilgi Durumu

Katılma Durumu	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	10	9,5
Katılıyorum	26	24,8
Katılmıyorum	39	37,1
Kesinlikle Katılmıyorum	26	24,8
Fikrim Yok	4	3,8
Toplam	105	100

“Sebebin hususiliği hükmün umumiliğine mâni değildir.” kaidesi gereğince Hz. Peygamber’in bir hadîsi niçin söylediğini bilmeden de o hadîsten hüküm çıkarılabilir.” katılım sorusuna din görevlilerinin % 9,5’i

¹⁰ Bu kaide hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Halid b. Osman Sebt, *Kavâ'idü't-tefsir* (Kahire: Dâru İbn Affân, 1421), 2: 593-596; Muhammed Mustafa Zühaylî, *el-Veciz fi usûl'l-fıkhi'l-İslâmî* (Dımeşk: Dâru'l-hayr, 2006), 2: 73.

kesinlikle katılıyorum, % 24,8'i katılıyorum, % 37,1'i katılmıyorum, % 24,8'i kesinlikle katılmıyorum ve % 3,8'i fikrim yok cevabını vermiştir. Bu verilere göre din görevlilerinin yaklaşık 3/5'ü, Hz. Peygamber (s.a.s.)'in bir hadîsi niçin söylediğini bilmeden oradan bir hüküm çıkarmanın uygun olmadığını düşünmektedir.

C.2.2. Din Görevlilerinin Hadîs Kaynakları Hakkında Bilgisi

Hz. Peygamber (s.a.s.)'in hadîsleri, kendisi hayatta iken dahi bazı sahâbiler tarafından kısmen kayda geçirilmiş olmakla beraber Kur'an'ı Kerim ile karışabilir endişesi ile daha çok ezberlenerek muhafaza edilmeye çalışılmıştır. Hz. Peygamber (s.a.s.)'in vefatını takip eden ilk dönemlerde sözlü olarak nakledilen hadîsler, kaybolma ve unutulma ihtimaline karşılık yazıya geçirilerek sonraki nesillerin istifadesine sunulmuştur. Hıfz, tedvin, tasnif ve tezyin aşamalarından sonra hadîsler günümüze kadar ulaşmıştır. Ayrıca kaynaklarda yer alan hadîslerin, sahih, hasen ve zayıf olmak üzere sıhhat değerlendirilmesi de yapılmıştır.¹¹

Bazı hadîs kitapları sadece sahih hadîsleri bir araya getirmek amacıyla kaleme alınmış iken bazı hadîs kaynaklarında sıhhat açısından sahih, hasen ve zayıf ayırımı yapılmadan tüm hadîslere yer verilmiştir.

Bu çerçevede yurt dışında görevlendirecek din görevlilerine “Kütüb-i Sitte’de bulunan bütün hadîsler sahihtir.” şeklinde bir katılım sorusu yönetilmiştir. Din görevlilerinin vermiş oldukları cevaplar tablo-12’de yer almaktadır.

Tablo-12: Din Görevlilerinin Kütüb-i Sitte İle İlgili Bilgi Durumu

Katılma Durumu	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	6	5,7
Katılıyorum	17	16,2
Katılmıyorum	53	50,5
Kesinlikle Katılmıyorum	25	23,8
Fikrim Yok	4	3,8
Toplam	105	100

¹¹ Bkz. Seyyid Abdülmâcid Çavrî, *el-Medhal ila dirâseti ‘ulûmi’l-hadîs* (Dimeşk: Dâru İbn Kesir, 2009), 79-145; İ. Lütü Çakan, *Hadîs Edebiyatı* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1989), 3-25.

“Kütüb-i Sitte’de bulunan bütün hadîsler sahihtir.” katılım sorusuna din görevlilerinin % 5,7’si kesinlikle katılıyorum, % 16,2’si katılıyorum, % 50,5’i katılmıyorum, % 23,8’i kesinlikle katılmıyorum ve % 3,8’i fikrim yok cevabını vermiştir. Din hizmetleri ile iştigal eden kimselerin hadîs kaynakları hakkında bilgiye sahip olmaları hizmetin verimliliği ve sıhhati açısından büyük öneme sahiptir. Din görevlilerinin çoğunluğu bu katılım sorusuna olumsuz cevap vermiştir. Ancak yaklaşık 1/4’i kütüb-i sittede bulunan hadîslerin tamamının sahih olduğunu düşünmektedir.

Kütüb-i Sitte, Sahih-i Buhârî, Sahih-i Müslim, Sünen-i Nesaî, Sünen-i Tirmizî, Sünen-i Ebû Davud ve Sünen-i İbn Mâce’den oluşmaktadır. Bu hadîs kitapları ehl-i sünnet tarafından güvenilir hadîs kaynakları olarak kabul edilmektedir.¹² Bu kitaplar içerisinde hem Buhârî (ö. 256/870) hem de Müslim’de (ö. 261/875) bulunan hadîslere müttefekun aleyh denir.¹³ Bu kavram hakkında din görevlilerinin bilgilerini ölçmek amacıyla “Müttefekun aleyh, Müslim ile Ebu Davud’un üzerinde ittifak ettikleri hadîstir.” şeklinde bir katılım sorusu yöneltilmiştir. Din görevlilerinin vermiş oldukları cevaplar tablo-13’de yer almaktadır.

Tablo-13: Din Görevlilerinin Müttefekun Aleyh İle İlgili Bilgi Durumu

Katılma Durumu	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	5	4,8
Katılıyorum	8	7,6
Katılmıyorum	38	36,2
Kesinlikle Katılmıyorum	52	49,5
Fikrim Yok	2	1,9
Toplam	105	100

“Müttefekun aleyh, Müslim ile Ebû Dâvûd’un üzerinde ittifak ettikleri hadîstir.” katılım sorusuna din görevlilerinin % 4,8’i kesinlikle katılıyorum, % 7,6’sı katılıyorum, % 36,2’si katılmıyorum, % 49,5’i kesinlikle katılmıyorum ve % 1,9’u fikrim yok cevabını vermiştir. Bu

¹² Ayrıntılı bilgi için bkz. M. Yaşar Kandemir, “Kütüb-i Sitte”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 27: 6-7.

¹³ Ahmet Yücel, “Müttefekun Aleyh”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2006), 32: 224.

verilere göre, din görevlilerinin 4/5'ünün müttetekun aleyh kavramı hakkında doğru bilgiye sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Hadîslerin daha iyi anlaşılması için hadîs ilimleri/hadîs usûlü ile ilgili kitaplar kaleme alınmıştır. Din görevlilerine “Bilinen ilk hadîs ilimleri kitabı Râmhürmüzî’ye (ö. 360/971) ait olan *el-Muhaddisü’l-fâsıl beyne’r-râvî ve’l-vâ’î* adlı eserdir.”¹⁴ şeklinde bir katılım sorusu yönetilmiştir. Bu soru sorulmak suretiyle din görevlilerinin hadîs ilimlerine ait kitaplar hakkındaki bilgileri ölçülmeye çalışılmıştır. Din görevlilerinin vermiş oldukları cevaplar tablo-14’de yer almaktadır.

Tablo-14: Din Görevlilerinin İlk Hadîs Usûlü Kitabı

İle İlgili Bilgi Durumu

Katılma Durumu	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	27	25,7
Katılıyorum	19	18,1
Katılmıyorum	7	6,7
Kesinlikle Katılmıyorum	3	2,9
Fikrim Yok	49	46,7
Toplam	105	100

“Bilinen ilk hadîs usûl kitabı Râmhürmüzî’ye ait olan *el-Muhaddisü’l-fâsıl beyne’r-râvî ve’l-vâ’î* adlı eserdir.” katılım sorusuna din görevlilerinin % 25,7’si kesinlikle katılıyorum, % 18,1’i katılıyorum, % 6,7’si katılmıyorum, % 2,9’u kesinlikle katılmıyorum ve % 46,7’si fikrim yok cevabını vermiştir. Bu verilere göre, din görevlilerinin yarısından fazlası, ilk hadîs usûl veya hadîs ilimleri kitabı olarak bilinen Râmhürmüzî’ye ait olan *el-Muhaddisü’l-fâsıl beyne’r-râvî ve’l-vâ’î* adlı eseri tanımamaktadır.

C.2.3. Din Görevlilerinin Kaynağı Açısından Hadîsler İle İlgili Bilgisi

Din görevlilerinin bazı hadîs kavramları hakkındaki bilgi seviyelerinin yeterli olup olmadığını ölçmek amacıyla basit düzeyde bazı sorular yöneltilmiştir. “Kudsî hadîs, sözü Peygamberimize (s.a.s.), anlamı Allah’a (c.c.) ait hadîslerdir.” şeklinde bir katılım sorusu

¹⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. İbrahim Hatipoğlu, “Râmhürmüzî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2007), 34: 447.

sorulmuştur. Din görevlilerinin vermiş oldukları cevaplar tablo-15’de yer almaktadır.

Tablo-15: Din Görevlilerinin Kudsî Hadîs İle İlgili Bilgi Durumu

Katılma Durumu	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	76	72,4
Katılıyorum	27	25,7
Katılmıyorum	0	0
Kesinlikle Katılmıyorum	2	1,9
Fikrim Yok	0	0
Toplam	105	100

“Kudsî hadîs, sözü Peygamberimize (s.a.s.), anlamı Allah’a (c.c.) ait hadîslerdir.” katılım sorusuna din görevlilerinin % 72,4’ü kesinlikle katılıyorum, % 25,7’si katılıyorum ve % 1,9’u kesinlikle katılmıyorum cevabını vermiştir. Bu verilere göre din görevlilerinin neredeyse tamamının kudsî hadîs kavramının ne manaya geldiğini bildiği anlaşılmaktadır.

Bir söz, fiil veya takrir Rasûlullah (s.a.s.)’a isnad ediliyorsa merfu; sahâbeye isnad ediliyorsa mevkuf; tabiûn’a isnad ediliyorsa maktu hadîs olarak isimlendirilmektedir.¹⁵ Din görevlilerine “Sahabilerden söz, fiil ve takrir olarak rivâyet edilen haberlere merfu hadîs denir.” şeklinde bir katılım sorusu yöneltilmiştir. Din görevlilerinin vermiş olduğu cevaplar tablo-16’da yer almaktadır.

Tablo-16: Din Görevlilerinin Merfû Hadîs İle İlgili Bilgi Durumu

Katılma Durumu	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	17	16,2
Katılıyorum	21	20
Katılmıyorum	32	30,5
Kesinlikle Katılmıyorum	31	29,5
Fikrim Yok	4	3,8
Toplam	105	100

¹⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. Ebû Amr Takıyyüddîn Osmân İbnu’s-Salâh Şehrezûrî, *Mukaddime fî ulûmu’l-hadîs*, thk. Nuruddîn İtr (Beyrut/Dımeşk: Dâru’l-fikrî’l-muâsır/Dâru’l-fikr, 1986), 45-51; Yücel, *Hadîs Usûlü*, 133-137.

“Sahabilerden söz, fiil ve takrir olarak rivâyet edilen haberlere merfu hadîs denir.” katılım sorusuna din görevlilerinin % 16,2’si kesinlikle katılıyorum, % 20’si katılıyorum, % 30,5’i katılmıyorum, % 29,5’i kesinlikle katılmıyorum ve % 3,8’i fikrim yok cevabını vermiştir.

Bu verilere göre din görevlilerinin yaklaşık 3/5’ü bu katılım sorusuna katılmamıştır. Çünkü sahâbeden söz, fiil ve takriri olarak rivâyet edilen hadîsler mevkuuf hadîstir. Bu sonuçtan hareketle ankete katılan din görevlilerinin 2/5’sinin merfu hadîsin tanımını bilmediklerini söyleyebiliriz.

C.2.4. Din Görevlilerinin Hadîslerin Sıhhati İle İlgili Bilgisi

Hadîsler sıhhat ve hüküm açısından sahih, hasen ve zayıf olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Din görevlilerine “Adalet ve zabt sahibi râvilerin muttasıl senetlerle rivâyet ettikleri, şazz ve mualllel olmayan hadîslere sahih hadîs denir.” şeklinde bir katılım sorusu yöneltilmiştir. Din görevlilerinin vermiş olduğu cevaplar tablo-17’de yer almaktadır.

Tablo-17: Din Görevlilerinin Sahih Hadîs Kavramı

İle İlgili Bilgi Durumu

Katılma Durumu	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	70	66,7
Katılıyorum	28	26,7
Katılmıyorum	3	2,9
Kesinlikle Katılmıyorum	2	1,9
Fikrim Yok	2	1,9
Toplam	105	100

“Adalet ve zabt sahibi râvilerin muttasıl senetlerle rivâyet ettikleri, şazz ve mualllel olmayan hadîslere sahih hadîs denir.” katılım sorusuna din görevlilerinin % 66,7’si kesinlikle katılıyorum, % 26,7’si katılıyorum, % 2,9’u katılmıyorum, % 1,9’u kesinlikle katılmıyorum ve % 1,9’u fikrim yok cevabını vermiştir. Bu verilere göre birkaç istisna dışında din görevlilerinin sahih hadîsin tanımını bildikleri görülmektedir.

Sahih hadîsle amel konusunda din görevlilerine “Bir hadîsle amel etmek için, onun sahih olduğunu bilmek yeterlidir.” şeklinde bir katılım sorusu yöneltilmiştir. Din görevlilerinin vermiş olduğu cevaplar tablo-18’de yer almaktadır.

Tablo-18: Din Görevlilerinin Sahih Hadîs İle Amel Konusundaki Durumu

Katılma Durumu	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	7	6,7
Katılıyorum	41	39
Katılmıyorum	35	33,3
Kesinlikle Katılmıyorum	16	15,2
Fikrim Yok	6	5,7
Toplam	105	100

“Bir hadîsle amel etmek için, onun sahih olduğunu bilmek yeterlidir.” katılım sorusuna din görevlilerinin % 6,7’si kesinlikle katılıyorum, % 39’u katılıyorum, % 33,3’ü katılmıyorum, % 15,2’si kesinlikle katılmıyorum ve % 5,7’si fikrim yok cevabını vermiştir. Bu katılım sorusuna din görevlilerinin katılım oranında bir eşitlik söz konusudur. Bu verilere göre, din görevlilerinin bir kısmı bir hadîsle amel etmek için ilgili hadîsin sahih olmasını yeterli görürken, diğer kısmı bunu yeterli görmemektedir.

Yine aynı şekilde din görevlilerine “Vaazda bir konu ile ilgili hadîs seçerken, konu ile ilgili farklı rivâyetleri görmek şart değildir. Sahih hadîs olduğu gibi aktarılabilir.” şeklinde bir katılım sorusu yöneltilmiştir. Din görevlilerinin vermiş olduğu cevaplar tablo-19’da yer almaktadır.

Tablo-19: Din Görevlilerinin Sahih Hadîse Yaklaşım Durumu

Katılma Durumu	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	6	5,7
Katılıyorum	6	5,7
Katılmıyorum	64	61
Kesinlikle Katılmıyorum	26	24,8
Fikrim Yok	3	2,9
Toplam	105	100

“Vaazda bir konu ile ilgili hadîs seçerken, konu ile ilgili farklı rivâyetleri görmek şart değildir. Sahih hadîs olduğu gibi aktarılabilir.” katılım sorusuna din görevlilerinin % 5,7’si kesinlikle katılıyorum, % 5,7’si katılıyorum, % 61’i katılmıyorum, % 24,8’i kesinlikle katılmıyorum ve % 2,9’u fikrim yok cevabını vermiştir. Bu verilere göre din

görevlilerinin büyük çoğunluğunun tüm rivâyetleri görmeden sahih olarak kabul edilen hadîsleri vaazda aktarmayı uygun görmediği anlaşılmaktadır.

Din görevlilerine “Hz. Peygamber’in her davranışı vaazda örnek olarak anlatılabilir.” şeklinde bir katılım sorusu yöneltilmiştir. Din görevlilerinin vermiş olduğu cevaplar tablo-20’de yer almaktadır.

Tablo-20: Din Görevlilerinin Vaazlarda Hz. Peygamber’in Davranışlarını Anlatma Durumu

Katılma Durumu	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	22	21
Katılıyorum	39	37,1
Katılmıyorum	28	26,7
Kesinlikle Katılmıyorum	15	14,3
Fikrim Yok	1	1
Toplam	105	100

“Hz. Peygamber’in her davranışı vaazda örnek olarak anlatılabilir.” katılım sorusuna din görevlilerinin % 21’i kesinlikle katılıyorum, % 37,1’i katılıyorum, % 26,7’si katılmıyorum, % 14,3’ü kesinlikle katılmıyorum ve % 1’i fikrim yok cevabını vermiştir. Bu verilere göre din görevlilerinin yaklaşık 3/5’ü Hz. Peygamber (s.a.s.)’in her davranışını vaazda örnek olarak anlatabileceği kanaatindedir. Yine bu konu ile bağlantılı olarak din görevlilerine “Rasûlullah (s.a.s.)’in tıp ile ilgili hadîsleri vahiydir. Kesinlikle amel edilmesi gerekir.” şeklinde bir katılım sorusu yöneltilmiştir. Verilen cevaplar tablo-21’de yer almaktadır.

Tablo-21: Din Görevlilerinin Tıp İle İlgili Hadîslere Yaklaşım Durumu

Katılma Durumu	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	1	1
Katılıyorum	5	4,8
Katılmıyorum	60	57,1
Kesinlikle Katılmıyorum	30	28,6
Fikrim Yok	9	8,6
Toplam	105	100

“Rasûlullah (s.a.s.)’in tıp ile ilgili hadîsleri vahiydir. Kesinlikle amel edilmesi gerekir.” şeklinde katılım sorusuna din görevlilerinin % 1’i

kesinlikle katılıyorum, % 4,8'i katılıyorum, % 57,1'i katılmıyorum, % 28,6'sı kesinlikle katılmıyorum ve % 8,6'sı fikrim yok cevabını vermiştir. Bu verilere göre din görevlilerinin büyük çoğunluğu, tıp ile ilgili hadîslerin vahiy kaynaklı olmadığını ve bu tür hadîslerle -mecburi olarak- amel edilmesi gerekmediğini düşünmektedirler.

Sahih ve hasen hadîsin şartlarını taşımayan hadîslere zayıf hadîs denir.¹⁶ Seneddeki inkıta sebebiyle zayıf hadîs çeşitleri hakkında bilgilerini ölçmek amacıyla din görevlilerine "Tabiûnun, sahabeyi atlayarak doğrudan Hz. Peygambere isnadla hadîs rivâyetine mürsel hadîs denir." şeklinde bir katılım sorusu yöneltilmiştir. Din görevlilerinin vermiş oldukları cevaplar tablo-22'de yer almaktadır.

Tablo-22: Din Görevlilerinin Mürsel Hadîs İle İlgili Bilgi Durumu

Katılma Durumu	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	37	35,2
Katılıyorum	41	39
Katılmıyorum	8	7,6
Kesinlikle Katılmıyorum	4	3,8
Fikrim Yok	15	14,3
Toplam	105	100

"Tabiûnun, sahabeyi atlayarak doğrudan Hz. Peygambere isnadla hadîs rivâyetine mürsel hadîs denir." katılım sorusuna din görevlilerinin % 35,2'si kesinlikle katılıyorum, % 39'u katılıyorum, % 7,6'sı katılmıyorum, % 3,8'i kesinlikle katılmıyorum ve % 14,3'ü fikrim yok cevabını vermiştir. Bu verilere göre din görevlilerinin yaklaşık 3/4'ünün mürsel hadîs ile ilgili bilgiye sahip olduğu görülmektedir. Yine aynı şekilde râvideki cerhi gerektiren hallere göre zayıf hadîs çeşitleri hakkında bilgilerini ölçmek amacıyla din görevlilerine "Şazz, güvenilir bir râvinin, aynı hadîsi rivâyet eden başka güvenilir râvilere aykırı düşmesidir."¹⁷ şeklinde bir katılım sorusu yöneltilmiştir. Din görevlilerinin vermiş olduğu cevaplar tablo-23'de yer almaktadır.

¹⁶ Sahih, hasen ve zayıf kavramları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. İbnu's-Salâh, *Mukaddime fî ulûmu'l-hadîs*, 11-41; Ebü'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbuddîn Ömer b. Kesîr, *el-Bâisu'l-hasâs şerhu ihtisâri Ulûmi'l-hadîs*, thk. Ahmed Muhammed Şâkir (Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, ty.), 19, 35, 42; Yücel, *Hadîs Usûlü*, 155-189.

¹⁷ Yücel, *Hadîs Usûlü*, 183.

Tablo-23: Din Görevlilerinin Şazz Hadîs İle İlgili Bilgi Durumu

Katılma Durumu	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	30	28,6
Katılıyorum	40	38,1
Katılmıyorum	14	13,3
Kesinlikle Katılmıyorum	8	7,6
Fikrim Yok	13	12,4
Toplam	105	100

“Şazz, güvenilir bir râvinin, aynı hadîsi rivâyet eden başka güvenilir râvilere aykırı düşmesidir.” katılım sorusuna din görevlilerinin % 28,6’sı kesinlikle katılıyorum, % 38,1’i katılıyorum, % 13,3’ü katılmıyorum, % 7,6’sı kesinlikle katılmıyorum ve % 12,4’ü fikrim yok cevabını vermiştir. Bu verilere göre din görevlilerinin yaklaşık 2/3’sinin şazz hadîs ile ilgili yeterli bilgiye sahip olduğu görülmüştür.

Zayıf hadîsle amel hususunda din görevlilerine “Zayıf hadîs ile hiçbir şekilde amel edilemez.”¹⁸ şeklinde bir katılım sorusu yöneltilmiştir. Din görevlilerinin vermiş olduğu cevaplar tablo-24’te yer almaktadır.

Tablo-24: Din Görevlilerinin Zayıf Hadîsle Amel
Konusunda Bilgi Durumu

Katılma Durumu	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	5	4,8
Katılıyorum	21	20
Katılmıyorum	55	52,4
Kesinlikle Katılmıyorum	21	20
Fikrim Yok	3	2,9
Toplam	105	100

“Zayıf hadîs ile hiçbir şekilde amel edilemez.” katılım sorusuna din görevlilerinin % 4,8’i kesinlikle katılıyorum, % 20’si katılıyorum, % 52,4’ü katılmıyorum, % 20’si kesinlikle katılmıyorum ve % 2,9’u fikrim yok cevabını vermiştir. Bu verilere göre din görevlilerinin yaklaşık 3/4’ü bu katılım sorusuna olumsuz cevap vermiştir. Din görevlilerinin yaklaşık

¹⁸ Zayıf hadîslerle amel konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. Muhammed Avvâme, *Hükümü’l-ameli bi’l-hadîsi’d-daîf* (Cidde/Medine: Dâru’l-Minhac/Dâru’l-Yusr, 2017).

1/4'ü ise bu katılım sorusuna olumlu cevap vererek, zayıf hadîslerle hiçbir şekilde amel edilmeyeceğini belirtmişlerdir.

İslâm tarihinde Rasûlullah (s.a.s.) adına çok sayıda söz uydurulmuştur ve bu sözlerle mevzu hadîs denilmektedir. Mevzu hadîs ile ilgili olarak din görevlilerine “Mevzu hadîs, Peygamber (s.a.s.) ile hiçbir alakası olmayan onun adına uydurulan sözlerdir.” şeklinde bir katılım sorusu yöneltilmiştir. Din görevlilerinin vermiş oldukları cevaplar tablo-25’de yer almaktadır.

Tablo-25: Din Görevlilerinin Mevzû Hadîs İle İlgili Bilgi Durumu

Katılma Durumu	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	68	64,8
Katılıyorum	23	21,9
Katılmıyorum	5	4,8
Kesinlikle Katılmıyorum	6	5,7
Fikrim Yok	3	2,9
Toplam	105	100

“Mevzu hadîs, Peygamber (s.a.s.) ile hiçbir alakası olmayan onun adına uydurulan sözlerdir.” katılım sorusuna din görevlilerinin % 64,8’i kesinlikle katılıyorum, % 21,9’u katılıyorum, % 4,8’i katılmıyorum, % 5,7’si kesinlikle katılmıyorum ve % 2,9’u fikrim yok cevabını vermiştir. Bu verilere göre din görevlilerinin büyük çoğunluğu mevzu hadîs kavramı ile ilgili yeterli bilgiye sahiptir.

C.2.5. Din Görevlilerinin Bilgi Değeri Açısından Hadîsler İle İlgili Bilgisi

Bilgi değeri veya râvi sayısı açısından hadîsler mütevâtir ve âhâd olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Mütevâtir, aklın, yalan üzerinde birleşmelerini adeta mümkün görmediği râviler topluluğunun, her nesilde, kendileri gibi bir topluluktan alıp naklettiği, işitme veya görmeye dayanan hadîstir. Âhâd hadîsler ise mütevâtir hadîsin özelliğini taşımayan hadîslerdir.¹⁹

Bu iki kavram arasındaki farkı tespit etmek amacıyla din görevlilerine “Görme ve duymaya dayanarak nesilden nesile bir grup

¹⁹ Mütevâtir ve âhâd hadîs için bkz. İ. Lütfi Çakan, *Hadîs Usûlü* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2012), 91-94; Yücel, *Hadîs Usûlü*, 137-155.

tarafından nakledilen hadîslere âhâd hadîs denir.” şeklinde bir katılım sorusu yöneltilmiştir. Din görevlilerinin vermiş oldukları cevaplar tablo-26’da yer almaktadır.

*Tablo-26: Din Görevlilerinin Mütevâtir Hadîs
İle İlgili Bilgi Durumu*

Katılma Durumu	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	1	1
Katılıyorum	10	9,5
Katılmıyorum	46	43,8
Kesinlikle Katılmıyorum	41	39
Fikrim Yok	7	6,7
Toplam	105	100

“Görme ve duymaya dayanarak nesilden nesile bir grup tarafından nakledilen hadîslere âhâd hadîs denir.” katılım sorusuna din görevlilerinin % 1’i kesinlikle katılıyorum, % 9,5’i katılıyorum, % 43,8’i katılmıyorum, % 39’u kesinlikle katılmıyorum ve % 6,7’si fikrim yok cevabını vermiştir.

Bu verilere göre din görevlilerinin büyük çoğunluğu mütevâtir ve âhâd hadîs arasındaki farkı bilmektedir.

Mütevâtir hadîsin mahiyeti hakkındaki bilgilerini ölçmek amacıyla din görevlilerine “Mütevâtir hadîsler, akâid konularında tek başına delil sayılırlar.” şeklinde bir katılım sorusu yöneltilmiştir. Din görevlilerinin vermiş oldukları cevaplar tablo-27’de yer almaktadır.

*Tablo-27: Din Görevlilerine Göre Mütevâtir Hadîslerin
Akâid Konularında Delil Oluşu*

Katılma Durumu	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	34	32
Katılıyorum	44	41,9
Katılmıyorum	14	13,3
Kesinlikle Katılmıyorum	6	5,7
Fikrim Yok	7	6,7
Toplam	105	100

“Mütevâtir hadîsler, akâid konularında tek başına delil sayılırlar.” katılım sorusuna din görevlilerinin % 32’si kesinlikle katılıyorum, %

41,9'u katılıyorum, % 13,3'ü katılmıyorum, % 5,7'si kesinlikle katılmıyorum ve % 6,7'si fikrim yok cevabını vermiştir.

Bu verilere göre din görevlilerinin yaklaşık 3/4'ü mütevâtir hadîslerin akâid konularında tek başına delil olacağını düşünmektedir. Din görevlilerinin 1/4'ü ise mütevâtir hadîslerin akâid konularında tek başlarına delil olmayacağını ve herhangi bir fikirlerinin olmadığını belirtmiştir. Oysa mütevâtir hadîsler, kesin bilgidir ve bağlayıcıdır.

Âhâd haberler kendi içerisinde meşhur, aziz ve garib olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Her tabakada en az üç kişi rivâyet etmiş ise meşhur, iki kişi rivâyet etmiş ise aziz ve bir kişi rivâyet etmiş ise garib hadîs olarak isimlendirilmektedir.²⁰

Bu konularda din görevlilerinin bilgilerini ölçmek amacıyla "Aziz hadîs, herhangi bir tabakada râvi sayısı ikiye düşen hadîslerdir." şeklinde bir katılım sorusu yöneltilmiştir. Din görevlilerinin vermiş oldukları cevaplar tablo-28'de yer almaktadır.

Tablo-28: Din Görevlilerinin Aziz Hadîs İle İlgili Bilgi Durumu

Katılma Durumu	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	27	25,7
Katılıyorum	41	39
Katılmıyorum	7	6,7
Kesinlikle Katılmıyorum	7	6,7
Fikrim Yok	23	21,9
Toplam	105	100

"Aziz hadîs, herhangi bir tabakada râvi sayısı ikiye düşen hadîslerdir." katılım sorusuna din görevlilerinin % 25,7'si kesinlikle katılıyorum, % 39'u katılıyorum, % 6,7'si katılmıyorum, % 6,7'si kesinlikle katılmıyorum ve % 21,9'u fikrim yok cevabını vermiştir.

Bu verilere göre din görevlilerinin yaklaşık 2/3'si aziz hadîs hakkında bilgiye sahiptir. Din görevlilerinin 1/3'nün bu kavram hakkında bilgiye sahip olmaması ise oldukça düşündürücüdür.

²⁰ Bkz. İbnu's-Salâh, *Mukaddime fî ulûmu'l-hadîs*. 265-272; Yücel, *Hadîs Usûlü*, 147-152.

C.2.6. Din Görevlilerinin Hadîs İlimleri İle İlgili Bilgisi

Cerh ve ta'dîl, ilelû'l-hadîs, garîbu'l-hadîs, muhtelifu'l-hadîs, nâsih ve mensûh, esbâbu'l-vurûdî'l-hadîs gibi hadîs ilimleri, hadîslerin daha iyi anlaşılmasına olanak sağlayan metotları içermektedir.²¹

Din görevlilerine, bu metotlar hakkında yeterli bilgiye sahip olup olmadıklarını ölçmek amacıyla bir takım sorular yöneltilmiştir.

Din görevlilerine “Cerh ve ta'dîl, râvilerin güvenilirliğini inceleyen bir yöntemdir.” şeklinde bir katılım sorusu yöneltilmiştir. Din görevlilerinin vermiş olduğu cevaplar tablo-29'da yer almaktadır.

Tablo-29: Din Görevlilerinin Cerh ve Ta'dîl

Konusunda Bilgi Durumu

Katılma Durumu	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	67	63,8
Katılıyorum	34	32,4
Katılmıyorum	3	2,9
Kesinlikle Katılmıyorum	0	0
Fikrim Yok	1	1
Toplam	105	100

“Cerh ve ta'dîl hadîs ilminde râvilerin güvenilirliğini inceleyen bir ilmî disiplindir.” katılım sorusuna din görevlilerinin % 63,8'i kesinlikle katılıyorum, % 32,4'ü katılıyorum, % 2,9'u katılmıyorum ve % 1'i fikrim yok cevabını vermiştir.

Bu verilerden hareketle din görevlilerinin tamamına yakınının cerh ve ta'dîl ilmi hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıklarını söyleyebiliriz.

Yine aynı şekilde diğer bir hadîs ilmi olan muhtelifu'l-hadîs ile ilgili din görevlilerine “Görünüşte içerikleri birbirine zıt görünen ancak dikkatle incelendiği zaman bir çelişkinin olmadığı anlaşılan hadîsleri inceleyen ilim dalına muhtelifu'l-hadîs denir.” şeklinde bir katılım sorusu yöneltilmiştir. Din görevlilerinin vermiş olduğu cevaplar tablo-30'da yer almaktadır.

²¹ Bkz. Subhi Salih, *Hadîs İlimleri ve Hadîs İstılahları*, çev. Yaşar Kandemir (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2010), 81-87; Yücel, *Hadîs Usûlü*, 202-219.

Tablo-30: Din Görevlilerinin Muhtelifu'l-Hadîs İle İlgili Bilgi Durumu

Katılma Durumu	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	26	24,8
Katılıyorum	39	37,1
Katılmıyorum	12	11,4
Kesinlikle Katılmıyorum	9	8,6
Fikrim Yok	19	18,1
Toplam	105	100

“Görünüşte içerikleri birbirine zıt görünen ancak dikkatle incelendiği zaman bir çelişkinin olmadığı anlaşılan hadîsleri inceleyen ilim dalına muhtelifu'l-hadîs denir.” katılım sorusuna din görevlilerinin % 24,8'i kesinlikle katılıyorum, % 37,1'i katılıyorum, % 11,4'ü katılmıyorum, % 8,6'sı kesinlikle katılmıyorum ve % 18,1'i fikrim yok cevabını vermiştir. Bu verilere göre din görevlilerinin yaklaşık 2/3'si muhtelifu'l-hadîs hakkında bilgiye sahip iken yaklaşık 1/3'inin bununla ilgili yeterli bilgiye sahip olmadıkları görülmektedir.

Hadîs ilimleri ile ilgili olarak din görevlilerine yöneltilen diğer bir katılım sorusu garîbu'l-hadîs konusudur. “Garîbu'l-hadîs, hadîs metinlerinde yer alıp anlaşılması zor olan kelimelerin ve kavramların doğru anlaşılmasına hizmet eden bir ilim dalıdır.” şeklinde bir katılım sorusu yöneltilmiştir. Din görevlilerinin vermiş oldukları cevaplar tablo-31'de yer almaktadır.

Tablo-31: Din Görevlilerinin Garibu'l-Hadîs İle İlgili Bilgi Durumu

Katılma Durumu	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	57	54,3
Katılıyorum	39	37,1
Katılmıyorum	3	2,9
Kesinlikle Katılmıyorum	1	1
Fikrim Yok	5	4,8
Toplam	105	100

“Garibu'l-hadîs, hadîs metinlerinde yer alıp anlaşılması zor olan kelimelerin ve kavramların doğru anlaşılmasına hizmet eden bir ilim dalıdır.” katılım sorusuna din görevlilerinin % 54,3'ü kesinlikle

katılıyorum, % 37,1'i katılıyorum, % 2,9'u katılmıyorum, % 1'i kesinlikle katılmıyorum ve % 4,8'i fikrim yok cevabını vermiştir. Bu verilere göre din görevlilerinin büyük çoğunluğu garîbu'l-hadîs ilminin mahiyeti hakkında bilgiye sahiptir.

C.2.7. Din Görevlilerinin Hadîsin ve Rivâyetin Yapısı İle İlgili Bilgileri

Hadîs, sened ve metin olmak üzere iki kısımdan meydana gelmektedir. Din görevlilerine “Bir diğerinden almak ve nakletmek şartıyla, hadîsi rivâyet eden kişilerin Rasûlullah (s.a.s.)’a kadar sıralandığı kısma sened denir.”²² şeklinde bir katılım sorusu yöneltilmiştir. Din görevlilerinin vermiş oldukları cevaplar tablo-32’de yer almaktadır.

Tablo-32: Din Görevlilerinin Sened İle İlgili Bilgi Durumu

Katılma Durumu	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	76	72,3
Katılıyorum	27	25,7
Katılmıyorum	1	1
Kesinlikle Katılmıyorum	0	0
Fikrim Yok	1	1
Toplam	105	100

“Bir diğerinden almak ve nakletmek şartıyla, hadîsi rivâyet eden kişilerin Rasûlullah’a (s.a.s.) kadar sıralandığı kısma sened denir.” katılım sorusuna din görevlilerinin % 72,3’ü kesinlikle katılıyorum, % 25,7’si katılıyorum, % 1’i katılmıyorum ve % 1’i fikrim yok cevabını vermiştir. Bu verilere göre din görevlilerinin tamamına yakını sened hakkında bilgiye sahiptir.

Uzunlukları açısından senedler, âli ve nâzil isnad olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.²³ Din görevlilerine “Hadîsin senedinde kopukluk olmadan mümkün olduğunca en az râviyle Hz. Peygambere ulaşmasına nâzil isnad denir.” şeklinde bir katılım sorusu yöneltilmiştir. Verilen cevaplar tablo-33’de yer almaktadır.

²² Abdullah Aydın, *Hadîs İstılahları* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2011), 275.

²³ Raşit Küçük, “İsnad”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2001), 23: 157.

Tablo-33: Din Görevlilerinin Âli ve Nâzil İsnad İle İlgili Bilgi Durumu

Katılma Durumu	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	14	13,3
Katılıyorum	20	19
Katılmıyorum	17	16,2
Kesinlikle Katılmıyorum	29	27,6
Fikrim Yok	25	23,8
Toplam	105	100

“Hadîsin senedinde kopukluk olmadan mümkün olduğunca en az râviyle Hz. Peygambere ulaşmasına nâzil isnad denir.” katılım sorusuna din görevlilerinin % 13,3’ü kesinlikle katılıyorum, % 19’u katılıyorum, % 16,2’si katılmıyorum, % 27,6’sı kesinlikle katılmıyorum ve % 23,8’i fikrim yok cevabını vermiştir. Bu verilere göre din görevlilerinin büyük bir kısmının, âli ve nâzil isnad konularında yeterli bilgiye sahip olmadıkları görülmüştür.

Hadîslerin ikinci kısmını metin oluşturmaktadır. Din görevlilerine “Metin, râviler zincirinden sonra gelen, Hz. Peygamberin sözünün yer aldığı kısımdır.” şeklinde bir katılım sorusu yöneltmiştir. Din görevlilerinin vermiş oldukları cevaplar tablo-34’de yer almaktadır.

Tablo-34: Din Görevlilerinin Metin İle İlgili Bilgi Durumu

Katılma Durumu	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	72	68,6
Katılıyorum	29	27,6
Katılmıyorum	2	1,9
Kesinlikle Katılmıyorum	0	0
Fikrim Yok	2	1,9
Toplam	105	100

“Metin, râviler zincirinden sonra gelen, Hz. Peygamberin sözünün yer aldığı kısımdır.”²⁴ katılım sorusuna din görevlilerinin % 68,6’sı kesinlikle katılıyorum, % 27,6’sı katılıyorum, % 1,9’u katılmıyorum ve %

²⁴ Küçük, “Metin”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2004), 29: 411.

1,9'u fikrim yok cevabını vermiştir. Bu verilere göre din görevlileri metin hakkında da yeterli bilgiye sahiptir.

Hadîsler, hadîs kitaplarında yer alıncaya kadar bir kısmı lafzıyla bir kısmı ise manasıyla nakledilmiştir. Rivâyetlerin Hz. Peygamber (s.a.s.)'den duyulduğu şekli ile rivâyet edilmesine lafzen rivâyet, mana ile rivâyet edilmesine manen rivâyet denir.²⁵ Bu konuda din görevlilerine “Bir hadîsin Hz. Peygamberden duyulduğu gibi aynı lafızlarla aktarılmasına manen rivâyet denir.” şeklinde bir katılım sorusu yöneltilmiştir. Verilen cevaplar tablo-35’de yer almaktadır.

*Tablo-35: Din Görevlilerinin Manen Hadîs Rivâyeti
İle İlgili Bilgi Durumu*

Katılma Durumu	Sayı	Yüzde
Kesinlikle Katılıyorum	6	5,7
Katılıyorum	16	15,2
Katılmıyorum	24	22,9
Kesinlikle Katılmıyorum	51	48,6
Fikrim Yok	8	7,6
Toplam	105	100

“Bir hadîsin Hz. Peygamberden duyulduğu gibi aynı lafızlarla aktarılmasına manen rivâyet denir.” katılım sorusuna din görevlilerinin % 5,7’si kesinlikle katılıyorum, % 15,2’si katılıyorum, % 22,9’u katılmıyorum, % 48,6’sı kesinlikle katılmıyorum ve % 7,6’sı fikrim yok cevabını vermiştir. Bu verilere göre din görevlilerinin yaklaşık 3/4’ünün bu konu hakkında yeterli bilgiye sahip olduğu görülmüştür.

Sonuç ve Öneriler

Diyanet İşleri Başkanlığı, yurt dışında yaşayan vatandaş, soydaş ve dindaşlarımıza dinî, sosyal ve kültürel hizmetler sunmak amacıyla personel görevlendirmektedir. Yurt dışında daha nitelikli hizmet verebilmek için görevlendirilecek kişilerin seçimine oldukça dikkat edilmektedir. Bu çalışmada belli aşamalardan geçip yurt dışında

²⁵ Lafzen ve manen rivâyet hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Muhammed b. Muhammed Ebû Şehbe, *A'lâmu'l-muhaddisîn* (Kahire: Merkezü kütübi'ş-şarki'l-evsât, 1962), 42-44; Yücel, *Hadîs Usûlü*, 87-93.

görevlendirilen personelin hadîs sahasındaki bilgi ve kültürü ölçülmeye çalışılmıştır.

Ankete katılan din görevlilerinin belli bir yaş olgunluğunda, yeterli mesleki tecrübeye sahip şekilde yurt dışında görevlendirildiği tespit edilmiştir. Ayrıca personelin yaklaşık 2/3'sinin lisans düzeyinde İlahiyat Fakültesi mezunu olduğu görülmüştür.

Din görevlilerinin büyük çoğunluğunun hadîs sahasında yazılmış kitap ve makaleler okuduğu, bir kısmının da bu konuda yeterli okuma yapmadığı tespit edilmiştir. Bazı istisnalar dışında sünnet ve hadîs kavramları ile ilgili din görevlilerinin bilgilerinin yeterli olduğu belirlenmiştir. Din görevlilerinin çoğunluğu Hz. Peygamber (s.a.s.)'in bir hadîsi niçin söylediğini bilmeden oradan bir hüküm çıkarmanın uygun olmadığını düşünmektedir. Ancak din görevlilerinin 2/5'inin bu konuda aksi görüşte olduğu tespit edilmiştir.

Din görevlilerinin, hadîs kaynaklarının sıhhat derecesi ve kaynağı açısından hadîsler gibi konularda yeterli bilgiye sahip olduğu görülmüştür. Ancak bu konularda çok az da olsa basit düzeyde bazı bilgilerin yoğun bir sınav sürecinden geçen personel tarafından bilinmemesi düşündürücüdür. Ayrıca hadîs ilimleri ile ilgili ilk dönemde kaleme alınan eserler hakkında ankete katılan kişilerin yeterli bilgiye sahip olmadığı sonucuna varılmıştır.

Hadîslerle amel konusunda, din görevlilerinin bir kısmı hadîsin sahih olmasını yeterli görürken, diğer kısmı bunu yeterli görmemektedir. Din görevlilerinin bir kısmı sahih hadîs dahi olsa onunla amel için başka ölçüleri de dikkate almak gerektiğini söylemişlerdir. Yine aynı şekilde din görevlilerinin büyük çoğunluğu bir hadîsin tüm rivâyetlerini görmeden onu vaazda olduğu gibi nakletmeyi uygun görmemektedir. Bu durum din görevlilerinin hadîsleri nakletme konusunda hassasiyete sahip olduğunu göstermektedir.

Dikkat çeken diğer bir husus din görevlilerinin büyük çoğunluğunun, tıp ile ilgili hadîslerin vahiy kaynaklı olmadığından bu tür hadîslerle amel edilmesi gerekmediği fikrinde olmalarıdır. Ayrıca ankete katılan din görevlilerinin yaklaşık 1/4'ünün hiçbir şekilde zayıf hadîslerle amel edilmeyeceği görüşünde olduğu tespit edilmiştir.

Din görevlilerinin tamamına yakınının sahih, hasen, zayıf, mütevâtir, âhâd, aziz, cerh ve ta'dil, muhtefu'l-hadîs, garibu'l-hadîs, sened, metin vs. gibi temel hadîs kavram ve konuları hakkında yeterli bilgiye sahip olduğu görülmüştür.

Araştırma sonuçlarından hareketle yurt dışında istihdam edilecek din görevlilerinin hadîs ilminde daha donanımlı olabilmeleri için şu öneriler yapılabilir:

1. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yurt dışı personel seçim sınavlarında, hadîs alanına daha geniş yer verilmesiyle, ilgili personelin hadîs sahasına daha fazla ilgi duyması sağlanabilir.

2. Din görevlisi adayı yetiştiren kurumların hadîs sahası ile ilgili ders ve konu çeşitliliğini arttırmasıyla, din hizmeti verecek kişilerin daha donanımlı olması temin edilebilir.

3. Din istismarı yapan kesimlerle etkin mücadele edebilmek için yeterli düzeyde hadîs bilgi ve kültürüne sahip olma bilinci din görevlilerine kazandırılmalıdır. Bu çerçevede ilgili kurumlar tarafından sempozyum, çalıştay, konferans, seminer vs. gibi etkinlikler yapılmak suretiyle bu sürece katkıda bulunulabilir.

Kaynakça

- Avvâme, Muhammed. *Hükmü'l-ameli bi'l-hadîsi'd-daîf*. Cidde/Medine: Dâru'l-Minhac/Dâru'l-Yusr, 2017.
- Aydınli, Abdullah. *Hadîs İstılahları*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2011.
- A'zamî, Muhammed Mustafa. *Dirasetün fi'l-hadîsi'n-nebevî*. Beyrut: el-Mektebu'l-İslâmî, 1980.
- Bakanlıklar Arası Ortak Kültür Komisyonunun Çalışma Esas ve Usulleri ile Bu Komisyon Tarafından Yurtdışında Görevlendirilecek Personelin Nitelikleri ile Hak ve Yükümlülüklerinin Belirlenmesine İlişkin Karar (5/6/2003-2003/5753). Erişim 15 Aralık 2016. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2003/07/20030703.htm#7>.
- Bilen, Mehmet. "T. C. Diyanet İşleri Başkanlığı'na Bağlı Camilerde Görev Yapan İmamların Hadîs Bilgilerinin Mahiyeti Üzerine Tecrübî Bir Araştırma (Ankara, Şırnak Örnekleme)". Yüksek Lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1996.
- Bilen, Mehmet. "Din Görevlilerinin Hadîs Bilgileri Üzerine". *İslâmî İlimler Dergisi*. 2/2 (2007): 81-104.
- Çakan, İ. Lütfi. *Hadîs Edebiyatı*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1989.
- Çakan, İ. Lütfi. *Hadîs Usûlü*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2012.

- Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun. Erişim 24 Temmuz 2017. <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.633.pdf>.
- Diyanet İşleri Başkanlığı Sınav Yönetmenliği. Erişim 24 Temmuz 2017. <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.15433&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=>.
- Diyanet İşleri Başkanlığı Yurt Dışı Teşkilatına Sürekli Görevle Atanacak Personel Hakkında Yönetmelik. Erişim 24 Temmuz 2017. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/04/20130430-5.htm>.
- Ebû Şehbe, Muhammed b. Muhammed. *A'lâmu'l-muhaddisîn*. Kahire: Merkezü kütübî'ş-şarkî'l-evsât, 1962.
- Gür, Ahmet. "Din Görevlilerinin Hadîs Bilgilerinin Mahiyeti Üzerine Bir Alan Araştırması (Niğde ve Mersin Örneği)". Yüksek Lisans tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011.
- Ğavrî, Seyyid Abdülmâcid. *el-Medhal ila dirâseti 'ulûmi'l-hadîs*. Dimeşk: Dâru İbn Kesir, 2009.
- Hatipoğlu, İbrahim. "Râmhürmüzî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. Ankara: TDV Yayınları, 2007, 34: 447-448.
- İbn Kesîr, Ebû'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbuddîn Ömer. *el-Bâisu'l-hasîs şerhu ihtisârî Ulûmi'l-hadîs*. thk. Ahmed Muhammed Şâkir. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, ty.
- İbnu's-Salâh, Ebû Amr Takıyyüddîn Osmân Şehrezûrî. *Mukaddime fi ulûmu'l-hadîs*. thk. Nuruddîn İtr. Beyrut/Dimeşk: Dâru'l-Fikri'l-muâsır/Dâru'l-fikr, 1986.
- Kandemir, M. Yaşar. "Kütüb-i Sitte". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. Ankara: TDV Yayınları, 2003, 27: 6-8.
- Küçük, Raşit. "İsnad". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. Ankara: TDV Yayınları, 2001, 23: 154-159.
- Küçük, Raşit. "Metin". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. Ankara: TDV Yayınları, 2004, 29: 411-414.
- Salih, Subhi. *Hadîs İlimleri ve Hadîs İstılahları*. çev. Yaşar Kandemir. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2010.
- Sebt, Halid b. Osman. *Kavâ'idü't-tefsir*. 2 cilt. Kahire: Dâru İbn Affân, 1421.
- Yılmaz, Recep. "Din Görevlilerinin Hadîs Birikim Seviyeleri Üzerine Tecrübi Bir Araştırma". Yüksek Lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1994.

- Diyanet İşleri Başkanlığınca Yurt Dışında Görevlendirilen Din Görevlilerinin
Hadis Bilgi ve Kültürü Üzerine Bir Araştırma | 197
- Yurtdışı Uzun Süreli Bay/Bayan Din Görevlisi Sınav Duyurusu. Erişim
25 Temmuz 2017. [ww2.diyaret.gov.tr/DisIliskilerGenelMudurlugu
/Sayfalar/HaberDetay.aspx?rid=89&lst=DuyurularListesi](http://ww2.diyaret.gov.tr/DisIliskilerGenelMudurlugu/Sayfalar/HaberDetay.aspx?rid=89&lst=DuyurularListesi).
- Yücel, Ahmet. *Hadîs Usûlü*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat
Fakültesi Vakfı Yayınları, 2012.
- Yücel, Ahmet. "Müttefekun Aleyh". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam
Ansiklopedisi*. Ankara: TDV Yayınları, 2006, 32: 224-225.
- Zühaylî, Muhammed Mustafa. *el-Veciz fi usûl'l-fıkhi'l-İslamî*. 2 cilt.
Dımeşk: Dâru'l-Hayr, 2006.